

УДК 392.5 «312»

*Хлисту́н Олена Сергі́ївна,
кандидат мистецтвознавства,
Київський національний університет культури і мистецтв*

РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ: НОВІ ЦЕРЕМОНІАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У пропонованій статті у контексті загальної трансформації українського суспільства розглядається проблема застосування сучасних урочистих форм реєстрації шлюбів, поєднавши національно-ідеологічну спрямованість і народну традицію. Запропоновано урочисті сценарії реєстрації шлюбу. Приділено увагу індивідуальному підходу у роботі з нареченими.

Ключові слова: шлюб, ДРАЦС, церемонія, ритуал, традиція, реєстрація, трансформація.

В предлагаемой статье в контексте общей трансформации украинского общества рассматривается проблема применения современных торжественных форм регистрации браков, соединяя национально-идеологическую направленность и народную традицию. Предложены торжественные сценарии регистрации брака. Уделено внимание индивидуальному подходу в работе с брачующимися.

Ключевые слова: брак, ГРАГС, церемония, ритуал, традиция, регистрация, трансформация.

The problem of the using of the modern solemn forms of the registration of the marriages, joining the national ideological orientation and national tradition in the context of the overall transformation of the Ukrainian society are considered in this article. The ceremonial scenario of the registration of the marriage are proposed. Attention is paid to an individual approach to working with the getting married.

Key words: marriage, state registration of acts of civil status, ceremony, ritual, tradition, registration, transformation.

Глиbokі зміни у всіх галузях життєдіяльності Еллади у зв'язку з переходом до полісного облаштування грецьких міст-держав викликали багато відмінностей у сімейному побуті її мешканців. Але об'єднувала їх наявність патріархату та обов'язкова моногамія, яку вони стали дотримуватися першими з давніх народів. Шлюб мав дві мети – загальнодержавну (охорону країни від ворогів) і сімейну (продовжувати рід). Найважливішим вважався обов'язок перед державою, тому до створення сім'ї примушувала і громадська думка.

У Давній Греції та Римі бажаючи побратися оформляли угоду з описом своїх майнових відносин, одночасно вирішуючи питання спадкування спільного майна у майбутньому. Реєстрація шлюбу відбувалася у храмі, яка представляла собою договартїсну церемонію в оточенні жерців. Там же підписувався шлюбний договір. Наречені давали взаємну обітницю, обмінювалися кільцями.

Реєстрація шлюбів у Давньому Римі відбувалася у храмі Сатурна, в якому знаходилися державне казначейство й архів, у провінціях же реєстрація виконувалася канцелярією намісника у головному місті певної провінції. Реєстрація немовляти з привселюдною інформацією про його народження довгий час була не обов'язковою. Уперше вона була введена римським імператором Октавіаном Августом і відбувалася у тому ж казначействі або канцелярії [1, с. 178].

Французька революція XVIII ст. заклала нові основи права, намагаючись скасувати середньовічні цивільно-правові інститути. Цей процес був підготовлений загальним кризовим станом французького суспільства, критичним ставленням французьких просвітителів до феодального права. У вересні 1792 р. жирондистський уряд, будучи при владі, прийняв Закон про секуляризацію актів цивільного стану, який вимагав обов'язкову реєстрацію шлюбу органами муніципального управління, широку свободу розлучень, рівність у правах законних і позашлюбних дітей. Проте лише при правлінні Наполеона Бонапарта склалися сприятливі обставини для прийняття нового Цивільного кодексу (1804). У 1807 р. його було названо іменем Наполеона. Цей Кодекс мав прогресивне значення, оскільки ним було закріплено інститут лише цивільного шлюбу, реєстрація якого відбувалася обов'язково через державні акти громадянського стану [6].

Рішення Московського церковного собору 1666–1667 рр. уперше законодавчо оформило ведення метричних книг в Росії [7, с. 329]. Процес реєстрації актів цивільного стану населення в Україні розпочався з 1722 р., коли священики були зобов'язані реєструвати в метричних книгах факти народження, одруження, смерті по всій Російській імперії [10, с. 97]. В Україні робота відділів з державної реєстрації актів цивільного стану розпочалася 20 лютого 1919 р. з прийняттям трьох декретів: «Про організацію Відділів записів актів цивільного стану» [3], «Про цивільний шлюб і про ведення книг актів цивільного стану» [4], «Про розлучення» [5].

Безумовно, у процесі подальшого зміцнення радянської влади та розвитку українського радянського суспільства сценарії реєстрації одружень характеризувалися урочистістю у контексті радянської ідеології, що визначалося державною новою обрядовою політикою, спрямованою на нівелювання в обрядах традиційних українських національних рис, привнесення в них комуністичного забарвлення та відлучення населення від релігійної обрядовості. Так, ще у 1950-х рр., разом із помітним зростанням рівня життя після війни, коли наречені почали вдягати костюми та білі сукні, а після церемонії, разом із гостями, вирушали не додому, а на пишне застілля, сформувалися певні весільні шаблони. У зв'язку зі зростанням добробуту у родинах, змінювати необхідно було щось і у роботі державних структур. Таким чином у відділах ДРАЦСу (державної реєстрації актів цивільного стану) з'явилися урочисті церемонії укладання шлюбів, які швидко поширилися серед населення, будучи добре продуманими та організованими: з 1960 р. з метою проведення урочистих церемоній повсюдно відкриваються Палади Урочистих подій і спеціалізовані приміщення районних відділів РАЦСу. Таким чином створюється справжня концепція урочистої реєстрації шлюбу й інші церемонії, які ґрунтувалися на державній ідеології та народній традиції й практично підкріплювалися мережею спеціалізованих служб та організацій, представлених пунктами прокату, магазинами зі спеціалізованими відділами обрядових послуг, різними

ательє: з шиття одягу, фотоательє та ін. [9, с. 102]. Принцип роботи, започаткований у післявоєнні часи СРСР, не змінювався аж дотепер.

Нову сторінку у своїй історії, нарешті, розгорнуло Міністерство юстиції. Прийшовши до влади, нове керуюче покоління розглянуло існуючі обставини зсередини. Завдяки цьому, одразу став зрозумілим факт, який доводить, що правова система обслуговування населення у більшості відділів ДРАЦС застаріла.

Наша країна потребує змін, і нині цього прагне кожен українець. Піднявши глобальну хвилю актуальності кардинальних трансформацій у суспільстві, люди зачепили всі існуючі у державі механізми, задавши їм нову планку та напрямок розвитку.

Окремою та досить вагомою проблемою цієї теми є брак офіційних документів і наукових робіт на тему церемоніальних традицій при реєстрації шлюбів у відділах ДРАЦСу. Відсутність сучасної літератури на цю тему свідчить лише про те, що за всі ці роки нічого нового у впровадженні святкової реєстрації шлюбу не було. Залишається певна, стала форма урочистої церемонії його укладання, яка за допомогою вигаданих обрядовцями правил, стає незмінною та обов'язковою для всіх молодят. Так само, як було прийнято в ті часи, коли одружувалися наші батьки у Радянському Союзі, а наші сучасники у, здавалося б, у новій, незалежній державі в день свого весілля повертаються в атмосферу «ретро». Одна проблема у взаємодії з іншою створює міцний ланцюг формального блоку, який роками не давав змоги та, головне, підстав для того, щоб реєстрація шлюбу нинішніх молодят була пов'язана з інтересами та менталітетом нового покоління. Сучасна людина – це особистість зі своєю індивідуальною позицією до світу, свого коріння. А отже, до такої людини і підхід має бути індивідуальним. Змін і нових поглядів потребував весь механізм роботи ДРАЦСу зі своїми клієнтами. Ось чому метою зазначеної статті є певним чином заповнити прогалину застосування нових церемоніальних традицій при реєстрації шлюбів у відділах ДРАЦСу.

На момент вивчення зазначеної проблеми на чолі відділів ДРАЦСу та біля витоків саме весільного напрямку роботи, стояли люди, які або мали лише особистий грошовий інтерес, і через конкретні причини не були зацікавлені у порушенні звичного церемоніального режиму, або люди, які звикли працювати у старому радянському режимі та у своїй роботі не здатні відповідати вимогам, які диктуються інтересами сучасного покоління.

Як відомо, відділ ДРАЦСу – це унікальна державна структура, яка поєднує у собі декілька функціональних відгалужень: тут реєструють народження дитини, укладають шлюби і фіксують розлучення тощо і разом з тим, реєструють смерть. Тому існує й психологічна проблема. Якщо говорити про професійне обслуговування та індивідуальний підхід – не може йти і мови про те, що робітники ДРАЦСу мають знаходитися в одному приміщенні. Той факт, що людина, яка, чекаючи черги на отримання свідоцтва про смерть близької людини, спостерігає за щасливими молодятами та веселими гостями, які з музикою та, зрозуміло, святковим настроєм знаходяться у тому ж холі – наводило жах і викликало внутрішнє заперечення. Ще більше нерозуміння викликав той факт, що маючи такі протилежні функції у майже всіх відділах РАЦСу, паралельно з цим є можливість виділити для всіх працівників окремі приміщення, але з невідомих причин цього не робилося. З приходом нової команди та зміною начальників така ситуація розв'язується позитивно.

Шлюб є добровільним і рівноправним союзом жінки і чоловіка, укладеним довічно, але з наданим подружжю правом розірвати його у будь-який час, крім випадків, встановлених чинним законодавством. Зареєстрований органами ДРАЦСу, він символізує народження нової сім'ї, а разом з цим і появу взаємних прав та обов'язків, встановлених Сімейним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами, договорами між подружжям [2, с. 32].

За висловом З. Ромовської, державна реєстрація є позитивною умовою шлюбу [8, с. 92]. Особливих змін зазнав напрям роботи з молодятами. На відміну від старих правил, за якими пара лише реєструвала шлюб і проходила довгоочікувану стандартну процедуру урочистої церемонії одруження без права та можливості щось змінити, нині майбутні чоловік і дружина, з моменту приходу до відділу ДРАЦС для подання заяви, беруться під «опіку» молодого, ініціативного спеціаліста з сучасним баченням та бажанням пропонувати щось нове та оригінальне. У цьому випадку робота відділу ДРАЦС з клієнтом проходить декілька етапів.

У зручний для себе час, наречені приходять до відділу, де їх зустрічає консультант і детально ознайомлює з повним переліком послуг, які віднині пропонує відділ ДРАЦС: з правилами проведення церемоній, їх видами, попереджає про всі можливі нюанси та дає поради, як уникнути небажаних моментів, стримано та без агресії відповідає на всі питання та допомагає з точним визначенням виду церемонії. Особлива увага тепер приділяється власним побажанням наречених. На відміну від стандартної церемонії, під мелодію якої одружувалося не одне покоління, тепер молодята можуть безкоштовно обрати з декількох видів таку, яка найбільш їм до вподоби, або навіть більше – сформувану свою, індивідуальну церемонію.

За короткий термін було запропоновано 5 варіантів і стилів проведення урочистої церемонії укладання шлюбу у Центральному, Дарницькому, Деснянському, Дніпровському, Голосіївському, Оболонському, Печерському, Подільському, Шевченківському, Солом'янському, Святошинському відділах ДРАЦС міста Києва:

1. *Класична*. Стандартний вид проведення церемонії, в якій основною сладовою є урочисте підписання документів у присутності родичів і близьких.

2. *Українська. Народна*. Церемонія, пронизана національним колоритом і звичаями. Рушник, коровай, українське народне музичне оформлення. Все це – лише невелика частина весілля, яка, без сумніву, прикрасить і наповнить свято найдавнішими українськими традиціями.

3. *Європейська*. Батько – голова родини, продовжувач роду. Головною відмінністю Європейської церемонії є приділення особливої уваги саме йому. Наречену до церемоніальної зали заводить її батько, передаючи доньку у надійні руки коханого. Порядок і спосіб проведення такої церемонії багато у чому відрізняється від звичної нам класичної, а через це стає все більш поширеною серед молоді. Європейська церемонія одруження відрізняється особливим шармом та елегантністю. Така форма є найбільш актуальною та розповсюдженою на виїзних церемоніях укладання шлюбу.

4. *Індивідуальна*. Може бути наповнена традиціями з різних видів церемоній, відповідно до бажання молодих. Ви самі обираєте стиль музичного оформлення, кількість деталей обряду та їх порядок у церемонії. Назва цього виду церемонії свідчить сама за себе, всі її пункти на етапі підготовки обговорюються з нареченими і

затверджуються, враховуючи їх побажання та ідеї. Музичний супровід готується за індивідуальним бажанням та смаком молодих.

5. *Сучасна*. Особливо поширений вид проведення церемонії серед молоді, яка бажає надати своєму весіллю неповторності, сучасності та особистісного бачення. Сучасна церемонія – ідеальний варіант для наречених окремих молодіжних напрямків і рухів.

Тепер, подавши заяву на одруження, молодята мають змогу обрати для себе найбільш прийнятний для них варіант проведення власної церемонії укладання шлюбу. Новою командою за короткий термін було проаналізовано всі існуючі фото, відеоматеріали проведення сучасних церемоній і створено декілька різних сценаріїв, які пропонуються нареченим як основна структура, яку вони можуть насичувати вибраними ними традиціями за індивідуальним бажанням.

На даний час безкоштовно пропонуються молодим кілька концепцій проведення церемонії. Один із популярних, комбінований, куди входить індивідуальній та український вид церемонії.

Сценарій

Фонова музика (*заходять гості, розпорядник розсаджує, знаходячись у залі ліворуч*) – Раді вітати шановних гостей у нашій залі. Шановні батьки, шановні гості, сьогодні ____ 2015 року в родині _____ (прізвище) їх діти ____ (ім'я нареченої) та ____ (ім'я нареченого) єднають свої долі та серця в сімейному союзі. У союзі любові та поваги. І всі ми станемо свідками цієї чудової і дуже хвилюючої події. Події народження нової родини. Шановний ____ (імя нареченого). У кожної людини бувають щасливі та пам'ятні дні, і ось нині для Вас настав такий щасливий та пам'ятний день – Ви вступаєте у сімейний союз. Зустрічайте Вашу наречену (*Розпорядник відкриває двері, фонова музика стає голоснішою, заходить наречена*).

Батько, віддаючи свій скарб безцінний, дав такий наказ: «Люби, піклуйся, поважай, словом і ділом не ображай доню, найдорожче, що в нього є у житті». Тепер оберігати її стає твоїм завданням.

Сідайте шановні гості. Шановні _____ (ім'я нареченої) та ____ (ім'я нареченого), щойно Ви вступили на стежину, і вона вас привела до весільного рушника. У народі кажуть «На рушник стати, навек друга мати і в радості, і в горі».

Чи даєте згоду на одруження Ви ____ (ім'я нареченої)?

Чи згодні Ви ____ (ім'я нареченого) розділити долю коханої?

Прошу свідків на щастя на долю розстелити друзям весільний рушник

(*Свідки або батьки розстеляють рушник, наречені стають на нього, фонова музика грає голосніше, розпорядник підносить обручки, наречені обмінюються обручками*)

Запрошую Вас скріпити сімейний союз підписом (*наречені підходять до ведучої, розписуються, розпорядниця віддає подушку свідкові*).

Державним актом України стверджується взаємний вияв волі громадян, _____ (ПІБ нареченого у р. в.) ____ (ПІБ нареченої кого?) на спільне подружнє життя.

Приклад сценарію *класичної церемонії*, її найбільш поширений вид. Шановні гості, ми раді вітати вас у нашій залі. За Божим задумом у кожної людини на землі

існує друга половинка. І сьогодні, ____ 2015 року, ми зібралися у цій залі, щоб стати свідками цього великого таїнства – поєднання двох половинок в одне ціле. Сімейний шлях дуже довгий і звивистий, але його прикрашають доброта, ніжність, вірність, турбота, відданість. Але найголовнішою прикрасою на цьому шляху є, звичайно, кохання.

За доброю традицією і давнім звичаєм, прошу свідків розстелити перед нареченими весільний рушник. Рушник вишиваний стелиться перед вами, як сімейний шлях: квітучий, барвистий, світлий, довгий і прекрасний. Тож зробіть свій перший крок на цю стежину.

У знак вірності і нескінченної любові, прошу наречених обмінятися обручками. Запрошую вас скріпити сімейний союз підписами.

У відповідності з Сімейним кодексом України, у присутності свідків оголошую ____ і ____ чоловіком і дружиною.

Наречені, сьогодні тут зібралися найближчі для вас люди, а серед них і найдорожчі, ті, що подарували вам життя, ті хто відкрив вам двері у цей прекрасний світ. Це ваші БАТЬКИ, які викохали вас. А сьогодні прийшли, щоб благословити вас на сімейне життя, тож підійдіть до них і тричі низенько вклоніться. За давньою традицією, наречена першою цілує весільній коровай. Тепер – наречений.

І на завершення хочу сказати, шановні молодята, віднині ви – подружжя, віднині ви сім'я, цінуйте одне одного, поважайте одне одного, кохайте одне одного, бережіть свої почуття, як найцінніший скарб і пронесіть його разом через усе життя. Хай ваші діти будуть щасливими та здоровими.

А тепер гості можуть привітати молоде подружжя.

Шановні гості, сьогодні на ваших очах створилася нова молода, а найголовніше, щаслива родина! Проводимо молоде подружжя під бурхливі оплески.

Це кілька прикладів роботи, яка була проведена за період зміни керівництва та робочої команди. Для тих, хто ще не готовий до подібних трансформацій або просто має бажання одружитися за колишнім сценарієм, пропонується *класичний* вид церемонії реєстрації шлюбу. Він майже нічим не відрізняється від радянської. Тут змінено лише музичне оформлення та текст, а сама структура та наповнення залишаються такими, як і десятки років тому. Наречені під марш Мендельсона разом із гостями та родичами заходять до церемоніальної зали, де їх з посмішкою зустрічає гарна, молода ведуча. Як показує практика, майже всі молодята не бажають, щоб їх ведучою була літня жінка зі старомодною зачіскою та невдоволеним настроєм. Вісімдесят відсотків молодят, які приходять на консультацію, піднімають це питання та з полегшенням впевнюються, що старої жінки як ведучої вже не буде. І це також підтверджує те, що зміни, які виникли, лише допоможуть відділам ДРАЦСу розвиватися та налагоджувати нові взаємовідносини з населенням.

Отже, активна трансформація українського суспільства вимагає й відповідних змін у сфері правових послуг, які на нинішній історичний момент відстають від загальної готовності соціального суспільства до ґрунтовних реформ у всіх сферах його функціонування. ДРАЦС як компонент правової культури може найшвидшим чином застосувати сучасні урочисті форми реєстрації шлюбів, поєднавши національно-ідеологічну спрямованість і народну традицію. Приділяти особливу увагу професіонали

ДРАЦСу націлені тепер на індивідуальний підхід у роботі з кожною парою наречених: останні можуть обрати будь-яку урочисту мелодію; зупинитися на будь-якому виді церемонії або запропонувати власну, індивідуальну; включити в урочистості реєстрування свої побажання щодо обрядів.

Література:

1. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции / Винничук Л. ; пер. с польск. В. К. Ронина. – Москва : Высшая школа, 1988. – 496 с. 2. Войтенко Т. В. Поняття шлюбу / Войтенко Т. В. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2012. – Серія ПРАВО. – Вип. 19. – Т. 2. – С. 30–33. 3. Декрет Совета Народных Комиссаров Украины «Об организации Отделов записей актов гражданского состояния» от 20 февраля 1919 г. // Собрание Узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 12. – С. 143. 4. Декрет Совета Народных Комиссаров Украины «О гражданском браке и о ведении книг актов гражданского состояния» от 20 февраля 1919 г. // Собрание Узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 12. – С. 144. 5. Декрет Совета Народных Комиссаров Украины «О разводе» от 20 февраля 1919 г. // Собрание Узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 12. – С. 145. 6. Кодекс Наполеона // Електронний ресурс: <http://legalcons.jimdo.com/довідник/громадянам/кодекс-наполеона/> 7. Ромовська З. В. Українське сімейне право : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] Зорислава Ромовська. – Київ : Правова єдність, 2009. – 500 с. 8. Тевікова О. В. Обрядовість населення України періоду хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.) / Тевікова О. В. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2012. – Вип. XXXIV. – С. 101–105. 9. Шурляков С. В. Генеалогические материалы в архивах Украины. Краткий обзор / С.В. Шурляков // Летопись историко-родословного общества в Москве. – Москва, 1994. – Вып. 2 (46). – С. 97–101.